

Ekonomická diplomacie prochází od pádu bipolárního uspořádání světa hlubokou proměnou. Nejdůležitějším impulsem k proměně je samozřejmě nové geopolitické uspořádání světa, jež vyústilo v zapojení většího množství zemí do globálního ekonomického systému a jež urychlilo proces ekonomické globalizace. Mezinárodně-ekonomické vztahy díky vyšší míře propojení ekonomik nabývají na důležitosti a nabývají charakteru mocenské politiky, kdy jsou jejím nezpochybnitelným instrumentem.

Globalizace, jež stojí v pozadí těchto změn do značné míry transformovala mezinárodní vztahy. Tento fenomén, živen revolucí informačních technologií a komunikace, má za následek větší propojení ekonomik, ale i celých společností. Výsledkem tohoto propojení, umocněného liberalizací světové ekonomiky po uzavření jednání Uruguayského kola a vzniku WTO v roce 1994, je vyšší komplexita mezinárodních ekonomických vztahů a tedy i ekonomické diplomacie. Vyšší komplexitou je míněn dramatický nárůst agendy ekonomické diplomacie, jež se již nemůže omezovat pouze na mezinárodní obchod. Mnohem důležitější roli pak v současné globální ekonomice hrají přímé zahraniční investice a kapitálové toky. Agenda se pak nejen prohlubuje a rozrůstá, ale jednotlivé body se stávají globální problematikou: ochrana životního prostředí, regulace globální ekonomiky a její harmonizace, ochrana zaměstnance, zadlužení nejchudších zemí, mezinárodní finanční architektura, atd. Tento globální charakter agendy, pak státu pak státu zamezuje řešení na národní úrovni. Toto oslabení státu „globalizací agendy“ je navíc umocněno dalším jevem, jež fenomén globalizace doprovází. Dochází

k určité „fragmentizaci“ státu, kdy diplomatické funkce státu již nejsou omezeny na ministeria zahraničních věcí, ale dochází k jejich rozšíření v rámci vládních institucí. Do mezinárodních ekonomických vztahů jsou pak stále častěji zapojeni i aktéři nestátní a zejména aktéři transnacionální. Tento jev pak znamená nejdůležitější proměnu oproti dřívější podobě ekonomické diplomacie. Mezi nejdůležitější z těchto nových aktérů patří zástupci soukromého sektoru a nevládní organizace. Jejich role sílí nejen v důsledku nárůstu jejich obrátů či členských základů a sympatizantů, ale taktéž jejich vyšší mírou zapojení do procesu ekonomické diplomacie. Tito se pak stávají díky svým zdrojům, resp. široké podpoře nejen důležitým faktorem působení na jednotlivé vlády, ale taktéž přímými účastníky mezinárodních negociací a jejich role na rozhodovací procesy nabývá na důležitosti. Tito noví aktéři – a opět pod vlivem globalizace, neboť ta se dotýká téměř všech rovin – nabývají transnacionálního charakteru. Transnacionální společnosti představují nesmírně důležitý faktor pro ekonomické diplomacie, jehož důležitost státostředné přístupy nejsou schopny postihnout. Pro analýzu ekonomické diplomacie se tak jeví jako vhodnější liberálně pluralistické přístupy, jež jsou lépe schopny tento dramatický nárůst aktérů postihnout, ale taktéž ekonomickému aspektu mezinárodních vztahů přiznávají větší důležitost. Ekonomické diplomacie tak nabývá mnohem vyšší komplexity, kdy se již mezinárodní ekonomická interakce nedá nahlížet státostřednou optikou chápání aktéra mezinárodních vztahů. Je nutno taktéž vzít v potaz všechny formy vztahů, do kterých jsou zahrnuti tito noví aktéři.

Dochází taktéž ke změně „arén“, kde se vyjednávání v oblasti ekonomické diplomacie odehrávají. Dříve převažující bilaterální

vztahy jsou nahrazeny víceúrovňovou formou; velmi patrný je nárůst důležitosti multilaterální, globální, ale i regionální formy ekonomické diplomacie.

Globalizace a její vliv na ekonomickou diplomacii přináší další velmi důležitý aspekt. Dnešní rozhodnutí, často přijímaná na globální úrovni, mají mnohem větší dopad, než tomu bylo dříve, v době nižšího stupně propojení ekonomik, ale i celých společností. Proto lze zaznamenat taktéž daleko větší zájem o ekonomickou diplomacii nejen ze strany nevládních organizací, ale taktéž široké veřejnosti. Vlády jsou pak konfrontovány nejen s daleko většími obtížemi, ale taktéž s daleko větší mírou očekávání výsledků ekonomické diplomacie.

Pro přehlednost shrňme hlavní změny, jež ekonomickou diplomacii postihly:

- nárůst počtu aktérů
- proliferační diplomatických funkcí v rámci státu
- globalizace agendy
- vzrůstající role ekonomiky
- oslabení role státu při výkonu mezinárodní politiky

Rozšíření ekonomické diplomacie, prohloubení její agendy, dramatický nárůst počtu aktérů, nárůst soukromých aktérů, přesun pravomocí na mezinárodní úroveň – to jsou vše faktory, jež nutí hledání nových strategií a nástrojů ekonomické diplomacie. Budoucí vládní strategie by se tedy měla zaměřit na následující body:

- zahrnout ministerstva

Trend participace ministerstev na ekonomické diplomacii je již patrný. Zatímco pod GATT ministerské schůzky neexistovaly, WTO je pořádá každé dva roky a menší ministerské schůzky za specifickými účely i mimo tato vyhrazená období (např. příprava jednání v Doha). Stejný trend lze pozorovat i na půdě MMF a Světové banky či nárůstem frekvence ekonomických summitů.

Důvodem je zejména fakt, že ministerstva jsou spojena z národními volebními akty a lépe tak přispívají k důvěryhodnosti a zodpovědnosti za celý proces. Taktéž motivace potenciálního úspěchu a či hrozba neúspěchu nutí jednat rychleji a očekávat okamžité výsledky. Zahrnutí ministerstev je taktéž logickou reakcí na častější pronikání mezinárodních témat do vnitřních politik státu, kdy dříve domácí témata dnes často vyžadují mezinárodní spolupráci. Posledním důvodem je pak fakt, že ministerstva disponují nástroji na informovanost veřejnosti a ozřejmění výsledků ekonomické diplomacie, jež pak přispívá k jeho větší transparentci.

- zahrnutí nestátních aktérů

Společně jak stát ztrácí nástroje pro ovlivňování globálních témat na úkor transnacionálních aktérů, je vhodnější strategií zahrnout je do procesu. Tak např. v otázce rozvoje nejchudších zemí stát spolupracuje se soukromým sektorem, který může zajisti potřebné investice, stejně tak s nevládními organizacemi, jako Medicins sans Frontières. Taktéž v případě finančních krizích lze pozorovat spolupráci se soukromými bankami. V současné době pak většina delegací na mezinárodní jednání je doprovázena

právě zástupci nevládního sektoru či soukromé sféry. Zahrnutí nestátních aktérů může mít pozitivní roli i na bilaterální/regionální bázi. Příkladem je pak Transatlantický business dialog (TABD), jež si klade za cíl přispívat k těsnějším pozicím USA a EU.

- větší transparence

Další ze strategií ekonomické diplomacie by měla být její transparence. Tato strategie pak vychází z dvou předchozích, neboť zahrnutí ministerstev a nevládních organizací k tomuto cíli přispívá. Jak ministerstva, tak nevládní organizace disponují nástroji na informovanost veřejnosti a na přesvědčení o správnosti své věci.

- využití mezinárodních institucí

Jak bylo řečeno, fenomén globalizace obnáší taktéž globalizaci agendy, jež dříve byla řešena na domácí úrovni. Dnes témata jako transport, komunikace, ochrana autorských práv aj. již nelze řešit než za pomoci mezinárodní spolupráce, a to jak globální, tak regionální.

První tři strategie se týkaly zvýšení důvěryhodnosti ekonomické diplomacie, jež se jeví jako jedna z hlavních obtíží. V tomto smyslu se také hovoří o demokratické legitimitě celého procesu. Demokratičnost celého procesu by pak měla zajištěna taktéž vyšší mírou participace legislativní části státního aparátu. V případě Spojených států amerických je vliv Kongresu na ekonomickou zahraniční politiku nezpochybnitelný. Jinak je tomu už v Evropě, kdy národní parlamenty jsou většinou téměř mimo

celý proces ekonomické diplomacie. Naproti tomu zahrnutí nestátních aktérů, budí relevantní otázku, zda-li jejich přítomnost pak zvyšuje míru demokratičnosti celého procesu, kdy tito nejsou nikým voleni a ani se nikomu nezodpovídají. (Woolcock, Bayne 2003, s.95) Taktéž se dá u nevládních organizací pochybovat o jejich nestrannosti a vůli složit obecnému dobru, jež proklamují. Jejich nejednoznačnou roli, avšak jak se zdá dnes již nezpochybnitelnou, dokumentuje i zmíněný fakt, kdy rozvojové země během jednání vyjádřily nevoli ohledně jejich přítomnosti.

Toto tedy jsou výzvy a úkoly ekonomické diplomacie pro nadcházející roky. V takto komplexní oblasti se snad v širším časovém horizontu plánovat dá s velkými obtížemi. Ekonomická diplomacie prochází významnými proměnami téměř ze dne na den, zároveň však nabývá na své důležitosti a budá stále větší očekávání. Hlavní a pravděpodobně nejtěžší výzvou do budoucna bude zvládnutí důsledků globalizace a vytěžení pozitivních důsledků z rostoucího světové ekonomiky, za současného snížení hrozeb, kterých – jak se zatím zdá – hrozí daleko více.